

Eugen Chelaru

Drept civil. Persoanele

Ediția 5

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2020

Cuprins

Abrevieri.....	IX
Introducere.....	1
Titlul I. Persoana fizică	3
Capitolul I. Noțiunea, reglementarea și clasificarea persoanelor fizice.....	3
Capitolul II. Capacitatea civilă a persoanei fizice.....	16
Secțiunea 1. Prezentare generală.....	16
Secțiunea a 2-a. Capacitatea de folosință a persoanei fizice	17
Secțiunea a 3-a. Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice	82
Capitolul III. Identificarea persoanei fizice.....	95
Secțiunea 1. Prezentare generală.....	95
Secțiunea a 2-a. Numele	98
Secțiunea a 3-a. Prenumele	128
Secțiunea a 4-a. Protecția juridică a numelui și a pseudonimului	131
Secțiunea a 5-a. Domiciliul și reședința	137
Secțiunea a 6-a. Starea civilă.....	147
Capitolul IV. Ocrotirea persoanei fizice prin mijloace de drept civil	163
Secțiunea 1. Ocrotirea minorului.....	164
Secțiunea a 2-a. Ocrotirea bolnavului psihic prin interdicția judecătorească ..	178
Secțiunea a 3-a. Ocrotirea persoanei fizice prin curatelă	184
Titlul II. Persoana juridică	188
Capitolul I. Noțiunea, clasificarea, elementele constitutive și identificarea persoanelor juridice	188
Capitolul II. Capacitatea civilă a persoanei juridice	210
Secțiunea 1. Capacitatea de folosință a persoanei juridice	210
Secțiunea a 2-a. Capacitatea de exercițiu a persoanei juridice	218
Capitolul III. Reorganizarea persoanei juridice	225
Capitolul IV. Încetarea persoanei juridice	235
Secțiunea 1. Dizolvarea persoanei juridice.....	235
Secțiunea a 2-a. Lichidarea persoanei juridice	241
Bibliografie.....	247
Index alfabetic.....	255

Titlul I Persoana fizică

Capitolul I

Noțiunea, reglementarea și clasificarea persoanelor fizice

2. Noțiunea de persoană fizică. De la romani încoace dreptul civil operează cu două mari categorii: titularii de drepturi și obligații, care sunt *persoanele* și obiectele acestor drepturi, care sunt *lucrurile*.

Calitatea de persoană fizică îi este proprie omului și ea este consecința existenței sale. Este motivul pentru care unii autori vorbesc despre „umanitatea persoanei fizice” pentru a evidenția esența acestei noțiuni¹.

Noțiunea de persoană fizică desemnează deci omul, privit în individualitatea sa².

Așa cum am arătat deja, în concepția clasică a dreptului civil, concepție care a dominat și dispozițiile Codului civil român din 1864, persoana fizică nu este privită în primul rând prin prisma existenței biologice a omului, ci ca o abstracțiune juridică: titularul de drepturi și obligații civile, aflat în raporturi cu alte persoane³.

Evoluții cum ar fi progresele medicinei, concretizate în realizarea transfuziilor sanguine sau a transplanturilor de organe, precum și necesitatea protejării intimității persoanei și a dreptului său la imagine au condus la reconsiderarea concepției despre persoana fizică, existența sa biologică și psihică intrând din ce în ce mai mult sub incidența dreptului. Persoana fizică este astfel titulara de drepturi și obligații, dar și omul privit ca obiect de protecție juridică⁴. Pentru a desemna subiectul de drept astfel conceput a fost propus termenul de „persoană biojuridică”⁵. Referitor la acest aspect, în doctrină s-a mai spus, pe bună dreptate, că de la mijlocul secolului al XX-lea persoana s-a concretizat⁶.

Au calitatea de subiecte de drept toți oamenii, care sunt persoane fizice privite individual și persoanele juridice, care, în ultimă instanță, sunt doar asocieri de persoane fizice. Numai aceste două categorii beneficiază de aptitudinea de a avea drepturi și obligații.

Deși în ultimul timp a fost consacrată și expresia „drepturile animalelor”, ea trebuie privită doar ca o metaforă, menită să scoată în evidență necesitatea protejării

¹ A se vedea *D. Bakouche*, *Droit civil. Les personnes. La famille*, Hachette, Paris, 2005, p. 16.

² Potrivit art. 25 alin. (2) C.civ., „Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”.

³ A se vedea *C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu*, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. All, București, 1996, p. 133.

⁴ *F. Zenati-Castaing, Th. Revet*, *Manuel de droit des personnes*, P.U.F., Paris, 2006, p. 15.

⁵ *S. Bauzon*, *La personne biojuridique*, P.U.F., Paris, 2006.

⁶ *J. Rochfeld*, *Les grandes notions du droit privé*, P.U.F., Paris, 2011, p. 16-17.

acestora, dată fiind calitatea lor de ființe vii, iar nu ca fiind expresia unei noi categorii de persoane. Este ceea ce și rezultă din cuprinsul Convenției europene pentru protecția animalelor de companie, ratificată de România prin Legea nr. 60/2004 și din cel al Legii nr. 205/2004 privind protecția animalelor, republicată¹.

3. Sediul materiei. Ca și în cazul altor instituții juridice normele care reglementează persoana fizică sunt răspândite în cuprinsul unor diverse acte normative, multe dintre acestea având ca obiect principal de reglementare alte materii.

Actele normative de bază care reglementează instituția juridică a persoanei fizice sunt noul Cod civil² și Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil³.

Reglementări privind persoana fizică mai sunt cuprinse în următoarele acte normative: O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice⁴, Legea sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, republicată⁵, O.U.G. nr. 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate ale cetățenilor români, republicată⁶, Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, republicată⁷, Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției, republicată⁸, Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată⁹, Legea nr. 95/2006, republicată, titlul VI, care reglementează efectuarea prelevării și transplantului de organe, țesuturi și celule de origine umană în scop terapeutic¹⁰ etc.

Și Constituția conține o serie de prevederi consacrate persoanei fizice (art. 16, art. 25, art. 49 etc.).

¹ Pentru absența calității de subiect de drept a animalelor, a se vedea *O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Persoanele*, în reglementarea noului Cod civil, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 14-19. Alți autori nu exclud posibilitatea ca, într-o zi, interese sociale sau imperative etice să determine atribuirea personalității și altor entități, cum sunt maimuțele antropomorfe sau roboții. A se vedea *Ph. Meier, E. de Luze*, op. cit., p. 4-5.

² Noul Cod civil a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009 și republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, după completările și modificările care i-au fost aduse prin Legea nr. 71/2011.

³ M.Of. nr. 409 din 10 iunie 2011. În continuare vom cita această lege sub denumirea de LPA.

⁴ M.Of. nr. 68 din 2 februarie 2003. A fost aprobată, cu modificări și completări, prin Legea nr. 323/2003. Ulterior ordonanța citată a mai suferit și alte modificări.

⁵ M.Of. nr. 652 din 13 septembrie 2012, după ce a fost modificată și completată prin Legea nr. 600/2004 și prin Legea nr. 129/2012.

⁶ M.Of. nr. 719 din 12 octombrie 2011. A fost aprobată prin Legea nr. 290/2005. Ulterior actul normativ citat a suferit unele modificări, ultimele fiind conținute de Legea nr. 14/2018.

⁷ M.Of. nr. 339 din 18 mai 2012. Ulterior republicării actul normativ a mai suferit și alte modificări, ultimele fiindu-i aduse de O.U.G nr. 33/2016, aprobată prin Legea nr. 14/2018.

⁸ M.Of. nr. 739 din 23 septembrie 2016. După republicare Legea nr. 273/2004 a suferit mai multe modificări, ultimele fiindu-i aduse prin prin Legea nr. 203/2018.

⁹ M.Of. nr. 159 din 5 martie 2014. A fost modificată de mai multe ori, ultima dată prin Legea nr. 286/2018.

¹⁰ Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății a fost republicată (M.Of. nr. 652 din 28 august 2015), după care a fost modificată prin mai multe acte normative, ultimul fiind Legea nr. 256/2019.

Date fiind prevederile art. 20 din Constituție referitoare la corelația dintre tratatele internaționale privind drepturile omului și legislația internă¹ trebuie amintite și următoarele reglementări internaționale: Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului², Convenția europeană a drepturilor omului³, Convenția cu privire la drepturile copilului⁴, Convenția europeană în materia adopției de copii⁵, Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale⁶, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene etc.

4. Planul expunerii. Studiul persoanei fizice impune analiza următoarelor probleme esențiale: personalitatea juridică a omului, care este legată de existența sa; capacitatea persoanei fizice și drepturile care-i sunt atașate; identificarea persoanei fizice și ocrotirea persoanei fizice prin mijloace de drept civil.

5. Personalitatea juridică a omului. Legea este cea care conferă personalitate juridică⁷ tuturor ființelor umane. Cu alte cuvinte, în temeiul legii, orice om are calitatea de subiect de drept.

Personalitatea juridică este aptitudinea generală și abstractă de a fi titular de drepturi și obligații. Ei îi sunt atașate o serie de drepturi inerente ființei umane, care au primit denumirea de *drepturi ale personalității*.

Personalitatea juridică constituie fundamentul egalității civile⁸, în sensul că orice persoană fizică are vocație să dobândească orice fel de drepturi și să-și asume orice obligații, vocație al cărei mod de împlinire diferă însă de la individ la individ. Această diferențiere derivă din faptul că, deși sunt egali, oamenii nu sunt și identici, între ei existând diferențe biologice, de potențial intelectual, de educație, situație materială, șansă, statut social ș.a.m.d.

Fiind titulară de drepturi și obligații civile persoana fizică poate acționa intrând astfel în raporturi juridice, al căror subiect este. Subiectele raportului juridic civil sunt elementul cel mai important al acestuia, opunându-se obiectului.

În dreptul actual este suficient ca o persoană fizică să existe pentru ca ea să dobândească în mod automat și calitatea de subiect de drept⁹. Odată cu abolirea

¹ Norma constituțională citată prevede în primul său alineat că: „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte”, iar prin alineatul al doilea dispune: „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale”.

² Ratificat prin Decretul nr. 212/1974.

³ Ratificată prin Legea nr. 30/1994.

⁴ Ratificată prin Legea nr. 18/1990.

⁵ Ratificată prin Legea nr. 15/1993.

⁶ Ratificată prin Legea nr. 84/1994.

⁷ Pentru dezvoltări, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, Observații privind persoana fizică și personalitatea juridică, în P.R. nr. 4/2005, p. 180-189.

⁸ G. Cornu, Droit civil. Introductions. Les personnes. Les biens, ed. a XII-a, L.G.D.J. Montcrestien, Paris, 2005, p. 203.

⁹ Potrivit art. 6 din Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată în 1948, „Fiecare are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică, oriunde s-ar afla”.

sclaviei a devenit de neconceput considerarea unor ființe umane ca simple lucruri de care cineva poate dispune după bunul său plac, așa cum o poate face cu orice alt element al activului său patrimonial.

Calitatea de subiect de drept a persoanei fizice nu este condiționată nici de existența discernământului. Minorul și alienatul mintal, pus sau nu sub interdicție, au și ei personalitate juridică, adică sunt subiecte de drept, iar acesta este un aspect al egalității juridice a ființelor umane¹.

6. Corporalitatea persoanei fizice. Noțiunea de persoană fizică, înțeleasă ca titular de drepturi și obligații, este o abstracțiune, o creație a legii. Omul, care este astfel înzestrat cu capacitate juridică, are însă o existență concretă, materială. Ceea ce percepem la primul contact cu el este corporalitatea sa, existența unui corp care ocupă un spațiu fizic, dar care este în același timp purtător al vieții și izvor al spiritului.

Existența persoanei fizice, privită ca subiect de drept, este deci condiționată de existența sa biologică. Privind lucrurile din această perspectivă, corpul omului viu este considerat a fi suportul personalității juridice. Legătura indestructibilă care există între corpul viu al omului și personalitatea sa juridică (numai omul născut viu este dotat cu personalitate juridică; personalitatea juridică încetează la moartea sa) a condus la asimilarea corpului cu persoana. Mai exact, corpul este considerat a fi o parte a persoanei.

Potrivit noii concepții, persoana trebuie înțeleasă ca uniunea dintre suflet și corp, căreia i se adăuga viața, ca atare. S-a spus însă că viața umană este mai mult decât corporalitatea și orice reducere a acesteia la viața organică implică o reificare a persoanei².

Dreptul actual se confruntă însă cu o nouă sfidare, iar de modul în care-i va face față depinde în mare măsură concepția generațiilor viitoare despre ființa umană și chiar viitorul civilizației noastre.

Exercitarea unui drept de dispoziție asupra unor drepturi atașate persoanei, în multe cazuri prin comercializarea acestora sau chiar a persoanei însăși, a dat naștere unui proces care poate apropia poziția persoanei fizice de cea a unor lucruri și care a fost denumit *reificarea persoanei*³ (în limba latină *res, rei* înseamnă lucru).

Comercializarea dreptului la imagine, care se poate realiza, spre exemplu, prin permisiunea acordată unui comerciant de a folosi imaginea unei persoane pentru a face publicitate unui produs, repararea daunelor morale prin acordarea unei sume de bani, cesiunea unui jucător de fotbal de la un club la altul, donarea unor organe sau dispoziția asupra unui embrion uman prelevat de la o persoană și implantat alteia sunt numai câteva din formele practice de manifestare ale acestui proces aflat în plină evoluție.

Care sunt deci raporturile dintre persoană și corpul său, ce drepturi are aceasta asupra suportului său biologic?

¹ A se vedea B. Starck, H. Roland, L. Boyer, Introduction au droit, ed. a IV-a, Litec, Paris, 1996, p. 387.

² A se vedea D. Terré, Les questions morales du droit, P.U.F., Paris, 2007, p. 66.

³ Ph. Malaurie, L. Aynes, Droit civil. Les personnes. Les incapacités, ed. a 5-a, Cujas, Paris, 1999, p. 22.

Ca de atâtea alte ori, în oferirea răspunsului la aceste întrebări se confruntă două concepții fundamentale opuse: cea care pune accentul pe *a avea* și cea pentru care esențial este *a fi*.

Într-o opinie, bazată pe analiza prevederilor Codului civil francez (cartea I, titlul 1, capitolul II „Du respect du corps humain”) s-a spus că persoana despre care tratează legiuitorul atunci când se referă la corpul uman nu este subiectul de drept, ci omul ca ființă corporală, născută și vie¹.

Posibilitatea realizării acestei disocieri, între subiectul de drept și corpul acestuia, care-i este doar suportul, este considerată un argument decisiv pentru a-i da corpului uman calificarea de lucru. Persoanei i s-ar recunoaște drepturi asupra propriului corp, care este astfel privit ca obiectul acestor drepturi².

Consecința ar fi aceea că „Lucrurile umane (*les choses humaines*) sunt apropiabile fără dificultate și pot fi, prin consecință, privite ca bunuri”³. Persoana ar avea astfel asupra propriului corp un drept de proprietate, cu corectivul că acest drept se distinge de altele prin aceea că poartă „asupra unui obiect atașat persoanei și prin urmare este intransmisibil pentru cauză de moarte și imperfect disponibil”⁴. Prevederile art. 16-1 alin. (2) C.civ. francez, care proclamă inviolabilitatea corpului uman, ar echivala cu enunțul conform căruia corpul uman face obiectul unui drept care-i exclude pe terți și care investeste orice persoană fizică cu puterea de a împiedica accesul oricui, împotriva voinței sale, la corpul său, elementele și produsele acestuia, ceea ce ar fi specific dreptului de proprietate⁵.

Majoritatea doctrinei respinge însă această opinie!

„Dacă omul este considerat un lucru, dacă acceptăm ca el să fie considerat un lucru, dacă încetăm să credem că el este un om care trebuie respectat, nu mai există nicio speranță, iar sfârșitul speranței este sfârșitul civilizației”⁶.

Teoriile referitoare la pretinsul drept de proprietate asupra corpului uman aduc în discuție în mod abuziv terminologia patrimoniului, fără a ține seama de faptul că în această materie este vorba despre *a fi*, iar nu despre *a avea*⁷.

Nu se poate astfel vorbi despre drepturi pe care persoana le-ar avea asupra propriului corp, privit ca obiect, ci despre drepturile personalității, în sens restrâns, care includ și dreptul persoanei la integritatea sa fizică⁸. Corpul viu fiind o parte a persoanei, substratul său biologic⁹, prin apărarea sa este apărat însuși subiectul de drept.

Având un caracter extrapatrimonial, atât în ansamblu său, cât și în privința ȳesuturilor și organelor care-l compun, corpul omenesc este, în afară de comerț, ceea ce se armonizează cu natura de drepturi ale personalității a atributelor recunoscute persoanei asupra propriului corp.

¹ F. Zenati-Castaing, *Th. Revet*, op. cit., p. 231-232.

² Idem, p. 238.

³ Idem, p. 239.

⁴ Idem, p. 240.

⁵ A se vedea *Th. Revet*, Corpul uman este un lucru apropiabil?, în R.T.D.Civ. nr. 3/2017, p. 590.

⁶ Ph. Malaurie, L. Aynes, op. cit., p. 23.

⁷ G. Cornu, op. cit., p. 216.

⁸ A se vedea Ph. Malaurie, L. Aynes, op. cit., p. 125-135.

⁹ G. Cornu, op. cit., p. 216.

Există și o altă teorie, care ar putea fi calificată drept intermediară, potrivit căreia persoana dispune asupra propriului corp de un drept subiectiv, dar acesta nu ar fi unul de proprietate, ci unul care face parte din categoria drepturilor personalității, similar dreptului de autor. Într-o variantă a acestei teorii se susține că persoana are libertatea individuală de a dispune după cum dorește de propriul corp.

Consecințele acestei teorii constau în faptul că orice lezare a acestui drept (sau a acestei libertăți), realizată de un terț, trebuie să fie sancționată, în timp ce limitările aduse autonomiei fiecăruia de a dispune de propriul corp trebuie ele însele limitate¹.

Chiar în cuprinsul ediției a 2-a a acestei lucrări am arătat că ne situăm și noi de partea celor care combat teoriile mercantiliste și credem că corpul uman nu poate fi considerat o marfă, fie ea și una cu caracter special.

Reglementările noului Cod civil au un fundament teoretic similar, recunoscând că fiecare este stăpânul propriului corp, dar asigurându-se în același timp ca acesta să fie protejat chiar și contra acțiunilor vătămătoare asupra sa însăși pe care omul ar fi dispus să le săvârșească sau să le accepte. Afirmatiile noastre se sprijină îndeosebi pe modul în care a fost reglementat dreptul de a dispune de sine însuși (art. 60 C.civ.) și pe conținutul dispozițiilor consacrate drepturilor la viață, sănătate și integritate ale persoanei fizice (art. 61-69 C.civ.).

Problemele de ordin etic și practic pe care le ridică noile tehnici medicale au obligat și Comunitatea europeană să reacționeze, prin crearea în anul 1991 a unui grup de consilieri pentru etica biotehnologiei care, începând din anul 1998, se numește *Grupul european pentru etica științei și a noilor tehnologii*. Acționând la sesizarea Comisiei sau din proprie inițiativă, acest grup a emis numeroase avize asupra unor probleme sensibile, cum sunt diagnosticul prenatal, cercetările asupra embrionilor umani, aspectele etice ale testelor genetice în cadrul raporturilor de muncă ș.a.²

Apreciem că și Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii respinge teoria mercantilistă. Astfel, după ce, prin art. 1 prevede că demnitatea umană este inviolabilă (deducem că este incompatibilă cu demnitatea umană considerarea așa-numitelor „lucruri umane” ca fiind bunuri), prin art. 3 este reglementat dreptul la integritate al persoanei, interzicându-se, printre altele, acțiunile menite să facă din corpul uman și din părțile sale componente, ca atare, o sursă de profit.

7. Situația juridică a embrionului uman. Deși embrionul uman (sau fetusul, în funcție de stadiul de evoluție a sarcinii) este un corp uman în devenire, el nu este totuși o persoană decât după naștere.

Cât timp durează gestația el este parte a altui corp, respectiv parte a corpului mamei (*pars viscerum matris*). De aceea, el nu este dotat nici cu o personalitate distinctă de cea a mamei³, chiar dacă, în anumite condiții, legea îi recunoaște unele drepturi.

Existența regulii *infans conceptus* nu este de natură să contrazică această afirmație. Pentru ca regula menționată să fie operantă este necesară îndeplinirea a două condiții: să fie vorba despre drepturile copilului, iar acesta să se nască viu.

¹ Pentru prezentarea acestei teorii, a se vedea *J. Rochfeld*, op. cit., p. 21.

² A se vedea *L. Dubuis, C. Blumann*, *Droit matériel de l'Union européenne*, ed. a 4-a, Montchrestien, Paris, 2006, p. 159-159.

³ *Ph. Malaurie, L. Aynès*, op. cit., p. 29.

Așa se justifică de ce legislația privind avortul îi permite mamei ca, în primele luni de viață și fără nicio motivare, să distrugă embrionul¹. O asemenea acțiune ar fi trebuit considerată omucidă dacă legiuitorul ar fi considerat că embrionul este o persoană.

Posibilitatea de a avorta este astfel o componentă a prerogativei recunoscute persoanei de a consimți la intervenții chirurgicale asupra propriului corp. De aceea, nici bărbatul cu care embrionul a fost conceput nu are posibilitatea să se opună avortului, indiferent dacă invocă protejerea unui interes propriu sau pretinde că acționează în interesul copilului nenăscut².

Dacă embrionul uman nu este o persoană se poate oare ajunge oare la concluzia că el este un lucru și este lipsit de protecție juridică?

Cu siguranță, nu!

Nu se poate nega faptul că embrionul purtat de mamă este „o persoană în curs de constituire”³, motiv pentru care viața sa este protejată în lunile avansate de sarcină⁴, avortul nemaifiind permis decât în acele cazuri în care sănătatea sau chiar viața mamei ar fi altfel puse în pericol.

Mai mult, în doctrina recentă s-a propus o analiză nouă: copilul nenăscut, chiar dacă nu este dotat cu personalitate juridică, poate face obiectul unei protecții minime, în calitate de ființă umană potențială, beneficiind cu acest titlu de un drept la integritatea fizică⁵. Avortul, justificat de un imperativ absolut, cel al libertății și protecției femeii în stare de suferință, ar constitui doar o excepție⁶.

Dezbaterea a fost relansată de Curtea de Casație a Franței, prin pronunțarea în plen, la 17 noiembrie 2000, a unei decizii privind acțiunile în responsabilitate civilă formulate contra medicilor ale căror greșeli au contribuit direct sau indirect la nașterea unui copil handicapat (*l'affaire Perouche*). În considerentele deciziei se rețin următoarele: „Din moment ce erorile comise de un medic într-un laborator în executarea unui contract încheiat cu o femeie însărcinată (nedetectarea rubeolei) au împiedicat-o pe aceasta să-și exercite alegerea de a întrerupe sarcina, cu scopul de a evita

¹ D. Bakouche vede în acest fapt un argument pentru teza conform căreia embrionul este un lucru, op. cit., p. 27.

² Pentru o prezentare a soluțiilor oferite acestei probleme în jurisprudența pronunțată de tribunale aparținând unor state diferite, a se vedea A.T. Moldovan, *Tratat de drept medical*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 257-258.

³ F. Zenati-Castaing, *Th. Revet*, op. cit., p. 234.

⁴ Potrivit art. 201 alin. (1) lit. c) C.pen., avortul constituie infracțiune dacă vârsta sarcinii a depășit paisprezece săptămâni.

⁵ Constatând că pe plan european nu există un consens asupra naturii și a statutului juridic al embrionului și al fătusului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că nu este de dorit și nici posibil actualmente să se răspundă în abstract la chestiunea de a ști dacă copilul nenăscut este o „persoană” în sensul art. 2 din Convenție. În considerentele deciziei sale Curtea a reținut totuși că potențialitatea acestei ființe și capacitatea sa de a deveni o persoană trebui să fie protejate în numele demnității umane, fără a face din embrion o persoană care ar avea dreptul la viață în sensul art. 2 din Convenție. – C.E.D.O., 8 iulie 2004 – 53924/00, *aff. Vo c. France*, cu comentariu de I. Berro-Lefèvre, în *Recueil Dalloz* nr. 35/7176 din 7 octombrie 2004, p. 2535-2536.

⁶ A. Batteur, *Droit de personnes, de la famille et de incapacites*, L.G.D.J. Paris, 2007, p. 56.

nașterea unui copil atins de un handicap, acesta din urmă poate solicita repararea prejudiciului care rezultă din acest handicap și cauzat prin greșelile reținute”¹. Copilului i s-a recunoscut astfel un drept la acțiune pentru repararea a ceea ce se numește „prejudiciul de viață” sau „Wrongfull life”, care-și are cauza într-o faptă comisă înainte ca el să se fi născut.

Decizia citată a pus o chestiune de principiu: poate fi acceptată recunoașterea unui drept de a nu se naște cu handicap?²

Stimulat de această evoluție a jurisprudenței și de dezbaterea născută în jurul acestei probleme legiuitorul francez a intervenit și a dat un răspuns negativ printr-o lege adoptată la 4 martie 2002, dispunând că „nimeni nu se poate prevala de un prejudiciu rezultat din simplul fapt al nașterii sale”.

În funcție de modul în care au fost concepuți există două tipuri de embrioni umani – *in vivo* și *in vitro* – protecția lor fiind asigurată în mod diferențiat³.

Viața embrionului purtat de mamă (*in vivo*) este protejată în mod direct, prin interzicerea provocării avortului în lunile avansate de sarcină, la care am făcut deja referire, dar mai ales în mod indirect, prin protecția juridică acordată mamei. Astfel, potrivit Codului penal român în vigoare,uciderea unei femei însărcinate constituie o formă agravată a infracțiunii de omor, iar prin incriminarea ca infracțiune a faptei de provocare ilegală a avortului se consideră că se protejează, în primul rând, viața, integritatea fizică și sănătatea femeii însărcinate, dar și fetusul, în timp ce Codul civil român interzice practicile eugenice, care au ca scop organizarea selecției persoanelor.

O situație interesantă a fost creată de intrarea în vigoare a noului Cod penal român⁴, care, prin art. 202 C.pen., incriminează vătămarea a fătului în timpul sarcinii, care i-a cauzat ulterior copilului o vătămare corporală, dar și vătămarea fătului în timpul nașterii, care a împiedicat instalarea vieții extrauterine. Deși în ambele situații fătul nu este încă o persoană (afirmație valabilă și în cazul celei de-a doua ipoteze, care se referă la situația fătului în intervalul cuprins între momentul declanșării procesului nașterii și cel al încheierii acestui proces) viața sa este astfel protejată.

Statutul juridic al embrionului uman ajuns în stadiul de fetus este mult mai complex și nu se rezumă la protejarea vieții sale, între anumite limite. Avem în vedere nu doar regula *infans conceptus*, care, așa cum am văzut, este mai degrabă o ficțiune juridică, ci și faptul că acestuia, în anumite condiții, i se întocmește un act de stare civilă. Astfel, potrivit art. 14¹ alin. (1) din Legea nr. 119/1996 privind actele de stare civilă, republicată, pentru copilul născut mort se întocmește actul de naștere. Soluția, care poate părea bizară, dacă avem în vedere împrejurarea că actele de stare civilă se referă la unul din elementele de identificare a persoanei fizice, ceea ce

¹ Conform *A. Batteur*, op. cit., p. 57. Autoarea citată face și un comentariu referitor la evoluția doctrinei și a jurisprudenței în această materie. A se vedea și *D. Terré*, op. cit., p. 68-70.

² *D. Terré*, op. cit., p. 70.

³ În această privință, a se vedea *J. Rochfeld*, op. cit., p. 28-30 și *E. Chelaru*, *Sobre el derecho a la vida y el aborto provocado*, în volumul intitulat *Nuevos derechos y nuevas libertades en Europa*, coordonatoare Cristina Hermida del Llano, Ed. Dykinson S.L., Madrid, 2015, p. 22-25.

⁴ Noul Cod penal român (Legea nr. 286 din 17 iulie 2009) a intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 2014.

copilul născut mort nu este¹, evidențiază totuși preocuparea legiuitorului de a nu permite asimilarea sa cu un lucru.

Embrionii *in vitro*, respectiv așa-numiților bebeluși concepuți în eprubetă, sunt rezultatul utilizării tehnicilor de fertilizare asistată medical. Schematic, procedeul constă în prelevarea unui ovul de la o femeie, fecundarea sa în afara corpului uman și implantarea ovulului astfel fecundat în uterul femeii respective sau în cel al altei femei. Și acești embrioni beneficiază de protecție legală, datorită originii lor umane și a posibilității lor evoluții către stadiul de persoană.

Primul nivel de protecție al acestor embrioni îl constituie prevederile Convenției de la Oviedo din 4 aprilie 1997, privitoare la drepturile omului și biomedicină, prin care statele semnatare s-au angajat „să protejeze ființa umană în demnitatea și în identitatea sa, garantând fiecărei persoane, fără discriminare, respectul integrității sale și a celorlalte drepturi și libertăți fundamentale privitoare la aplicațiile biologiei și ale medicinei” (art. 1). Tot această Convenție, prin art. 18, dispune că „atunci când cercetarea asupra embrionilor *in vitro* este permisă de lege, aceasta asigură o protecție adecvată a embrionului”.

Finalitatea medicală a cercetărilor care se pot efectua asupra embrionilor creați *in vitro* trebuie să prezinte un avantaj pentru embrioni și să contribuie la ameliorarea tehnicilor de asistare medicală a procreării².

Asemenea cercetări pot viza multiple aspecte, inclusiv ingineria genetică, celulele stem, clonarea și diagnosticul preimplantator³.

Noul Cod civil român prevede, cu caracter general, că „interesul și binele ființei umane trebuie să primeze asupra interesului unic al societății sau al științei” [art. 61 alin. (2)], interzice crearea embrionilor umani în scop de cercetare [art. 63 alin. (2) teza a II-a] și intervențiile medicale asupra caracterelor genetice având drept scop modificarea descendenței persoanei, cu excepția celor care privesc prevenirea și tratamentul maladiilor genetice⁴.

În ceea ce privește celulele stem, legislația românească [art. 145 alin. (2) din Legea nr. 95/2006, republicată] reglementează numai prelevarea de celule stem hematopoietice medulare sau periferice de la persoane în viață, dar nu dispune nimic în privința embrionilor umani.

¹ În legislația franceză, mai riguroasă, acestui copil i se întocmește un „act de copil fără viață” iar nu un act de naștere. În actul respectiv pot fi menționate însă unele elemente care compun un fel de „identitate” a acestui copil, cum sunt data și locul nașterii; numele și prenumele acestuia; numele și prenumele părinților, domiciliul și profesiunea acestora. A se vedea *J. Rochfeld*, op. cit., p. 25. Legislația elvețiană, urmând recomandările Organizației Mondiale a Sănătății, conține de o circulară din 30 noiembrie 2001, prevede că nașterea copilului născut mort se înregistrează numai dacă sunt întrunite următoarele condiții: copilul fie nu manifestă niciun semn de viață la naștere și are o greutate de cel puțin 500 de grame, fie nu manifestă niciun semn de viață la naștere, dar gestația a durat cel puțin 22 de săptămâni. A se vedea *Ph. Meier, E. de Luze*, op. cit., p. 218.

² *D. Terré*, op. cit., p. 71.

³ *I.A. Barbu, M. Rotaru*, Protecția penală a embrionilor din perspectiva evoluției biomedicinii, în *Dreptul nr. 7/2015*, p. 191.

⁴ Pentru un comentariu al prevederilor legale citate, a se vedea *E. Chelaru*, în *E. Chelaru, Fl.-A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei* (coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 74-74 și 76-78.